

Klassieke componisten staan weer midden in de samenleving. Hun werken zijn deze weken het brandpunt van grote festivals in Den Bosch en Amsterdam.

Joost Galema

Componist Peter Vigh (32) woelt met een hand door zijn krullen. Hij zit met de pas gedrukte bladmuziek van zijn *Eerste Strijkkwartet* op schoot. De ondertitels verraden een verhaal. *Quarreling*, ruziën, heet het tweede deel, waarna de vier strijkers gaan 'walzen op de maan' en zich onderdompelen in de nachtelijke atmosfeer van een nocturne. Oude vormen ontmoeten nieuwe ideeën.

Het Dudok Kwartet bestookt Vigh met vragen. Soms krabbelt hij dan in zijn partituur. Want muziek blijft een levende kunst, en het notenschrift is een papieren werkelijkheid, die anders kan uitpakken als hij tot klinken komt.

In deze repetitie hoort Vigh zijn verbeelding waarheid worden en kan hij

die tegelijkertijd aanscherpen.

Hoe componeren werkt, daarvoor diept hij uit het geheugen een metafoor op van zijn Zwitserse vakgenoot Arthur Honegger (1892-1955). 'Hij vergelijkt het met de vage omtrekken van een luchtkasteel die opdopen uit de mist,' vat Vigh het beeld samen. 'Alleen is het niet zo dat eerst de ophaalbrug zichtbaar wordt en de oplossende nevels als laatste de torens onthullen. Een stuk dient zich vaak niet keurig van begin tot einde aan, maar in brokstukken die ik tot een logisch geheel smeed.'

Componeren vormt een mysterieuze kunst, want het is schrijven in een taal die mensen pas verstaan wanneer hij wordt 'uitgesproken'. Dan roepen de abstracte symbolen plotseling concrete gevoelens in ons op. 'Waar woorden op-

houden, begint muziek,' vond dichter Heinrich Heine (1797-1856). Filosoof Friedrich Nietzsche (1844-1900) ging nog verder door te betogen dat zonder muziek het leven een vergissing is.

Deze weken staan de 'klassieke' componisten in de schijnwerpers op twee grote festivals. *November Music* in 's-Hertogenbosch koestert een nieuwe generatie, onder het motto 'muziek van nu door de makers van nu'. En bij *Ongehoord Bruckner* in Amsterdam zijn de oerversies te horen van drie symfonieën van Anton Bruckner (1824-1896), de man die obsessief bleef schaven aan zijn muziek. Hij belichaamt de vragen, waaraan ook moderne componisten ten prooi vallen in de eeuwige strijd tussen vernieuwing en traditie.

Manuscript van Mozart: als door God gedictieerd. Inzet: Componist des Vaderlands Calliope Tsoupaki

November Music, Diverse locaties, 's-Hertogenbosch (1-10 november)
Ongehoord Bruckner, Muziekgebouw aan 't IJ, Amsterdam (8-10 november)

Een mooie melodie mag weer

Anton Bruckner (inzet) bleef obsessief schaven aan zijn partituren

Componist Willem Jeths (60) herkent de twijfels van Bruckner wel. 'In zijn tijd stond de strenge symfonische vorm op springen. Zijn intuïtie keek al over die grenzen heen, maar zijn verstand wilde ook trouw blijven aan de tradities. Dat innerlijke conflict verscheurde hem, denk ik. En de vrijheid van nu bestond nog niet. De wereld floot Bruckner terug. Wat dat betreft, blijft componeren een zoektocht naar waarheid, een proces van actie en reactie.'

Jeths werd vijf jaar geleden de eerste Componist des Vaderlands, een nieuw instituut dat muzikale vingervan de samenleving houdt. Via dit initiatief gaf de beroepsgroep aan weer wat te willen betekenen.

In de tweede helft van de vorige eeuw kregen componisten het verwijt

losgezongen te zijn van de maatschappij. Hun werk marginaliseerde. Maar de laatste jaren vinden ze de weg terug naar de luisteraars, en vice versa.

'Het publiek wil wel,' merkt Jeths (60). 'En wat we maken, hoeft geen "Aap Noot Mies" te zijn. Het publiek vraagt niet om een simpel deuntje, maar om muziek die je raakt.'

Het helpt ook dat een mooie melodie weer mag. Vlak na de oorlog ontstond in het Duitse Darmstadt een beweging van vernieuwers die een compromisloos intellectueelisme omarmden. De oude muzikale beginselen – zoals de taal van Bruckner – was bankroet, vonden ze. Wie zich daaraan nog waagde, werd afgebrand. Componisten sloten noten op in een hermetisch heelal. En het publiek sloot de oren.

Tegenwoordig ligt alles weer open. 'Een geweldige tijd om componist te zijn,' zegt Jeths. 'Alle gereedschappen uit de eeuwenlange muziekgeschiedenis staan tot onze beschikking, maar we hoeven ze niet stijlzuiver te gebruiken. We mogen experimenteren. In mijn werk nemen schoonheid en het verhalende een wezenlijke plek in. Ik betover luisteraars graag met klanken.'

Die hernieuwde vrijheid is zowel zegen als vloek, vindt de huidige Componist des Vaderlands, Calliope Tsoupaki (56). Haar dodennis *Liknon* gaat in première bij November Music. 'Bach en Mozart,' zegt ze, 'werkten met vaste en heldere structuren. Hun muzikale invallen kregen vorm in een soort sjabloon. Dat principe is verdwenen. Wij beginnen in alle opzichten met een leeg vel.'

Dat ondervond Tsoupaki in *Liknon*, dat de wereld van een stervende verklankt. 'Vier jaar terug zag ik mijn vader wegglijden in de dood, hij maakte zich los van tijd en lichaam. In mijn beleving stond hij voor een poort naar een onzichtbaar gebied. Hoe vat je zo iets in muziek? Ik wilde de vredige overgave aan de dood beschrijven, maar ook de oprispingen van angst. Het moest een hallucinerend stuk worden, dat aan dun spinrag blijft zweven in het luchtledige. De oude vorm voldeed niet. Ik moest het requiem opnieuw uitvinden.'

Haar handschrift van *Liknon* zit vol doorhalingen, tussenvoegingen, nummers die verwijzen naar andere pagina's. Leg er een Mozart-manuscript naast, en je ziet werk dat zonder verbeteringen in één keer is uitgeschreven alsof God het hem dicteerde.

'Componeren,' herkent Tsoupaki, 'heeft een spirituele en een ambachtelijke kant.' Ze wijst naar het kleine altaar in de werkkamer, naar een icoon waarop de apostel Johannes, een hand achter zijn oor, woorden opvangt die anderen niet kunnen horen.

'Een componist moet deze twee eigenschappen verenigen. Wie alleen van inspiratie leeft, mist structuur. Wie slechts vertrouwt op techniek, mist de transcendentie die muziek kenmerkt. Het gaat er tenslotte om dat je de luisteraars bezielt.'